

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki Inklusiivinen toimintakulttuuri

Tiina Pilbacka-Rönkä

Valteri, Mikael

Kauhava 6.10.2018

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

Aamupäivän yhteisluento

1. Normikertaus oppimisen- ja koulunkäynnin tuesta
2. Ajankohtaista tietoa tuen alueelta
3. Käytännön esimerkkejä joustavista opetusjärjestelyistä ja inklusiivisen koulun toimintakulttuurin rakentamisesta

1.

Normikertaus oppimisen ja koulunkäynnin tuesta

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

HYVÄ KOULUPÄIVÄ

Laadukas perusopetus, ennaltaehkäisevät toimintatavat, yhteisöllisyys, osallisuus, välittävä ja kannustava ilmapiiri, kodin ja koulun yhteistyö

TUEN TASOT JA KESKEISET PROSESSIT

TUKIMUODOT(annetaan tuen tarpeen mukaan)

YLEINEN TUKI	TEHOSTETTU TUKI	ERITYINEN TUKI
Eriyttäminen Oppilaanohjaus Oppilashuollon tuki Oppimissuunnitelma Tukiopetus Osa-aikainen erityisopetus Apuvälineet Tulkitsemis- ja avustajapalvelut Ohjaus- ja tukipalvelut	Eriyttäminen Oppilaanohjaus Oppilashuollon tuki Oppimissuunnitelma (lakisääät.) Tukiopetus Osa-aikainen erityisopetus Opiskelun erityiset painoalueet Apuvälineet Tulkitsemis- ja avustajapalvelut Ohjaus- ja tukipalvelut	Eriyttäminen Oppilaanohjaus Oppilashuollon tuki HOJKS Tukiopetus Osa-aikainen erityisopetus Opiskelun erityiset painoalueet Kokoaikainen erityisopetus Oppimäärän yksilöllistäminen Apuvälineet Tulkitsemis- ja avustajapalvelut Ohjaus- ja tukipalvelut

Oppilas voi saada vain yhdentasoista tukea

- Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Oppilaalla ei voi myöskään olla yhtä aikaa oppimissuunnitelmaa ja HOJKSia.
- Joskus kuulee käytettävän ilmaisua ”oppilas on HOJKSattu jossakin oppiaineessa”. HOJKS laaditaan kuitenkin erityistä tukea saavalle oppilaalle kaikkea opetusta ja muuta tukea, ei vain kapea-alaisesti yksittäistä oppiainetta varten.

Milloin tehostettuun tukeen?

Tuen tarve jatkuu **pitkään**,

yhden tuen tarve on **laajaa** ja/tai

tarvitsee **useita** tukimuotoja.

Pedagoginen arvio

Oppilaan opettaja tai opettajat yhdessä laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita.

Pedagogisessa arviossa kuvataan:

1. oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
2. **oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista**
3. oppilaan oppimisvaikeudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
4. arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea. (Ops 2011)

Oppilaalle, joka tarvitsee kasvussaan ja oppimisessaan säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn **oppimissuunnitelman mukaisesti.**

(Perusopetuslaki 16a § 1 mom. (642/2010))

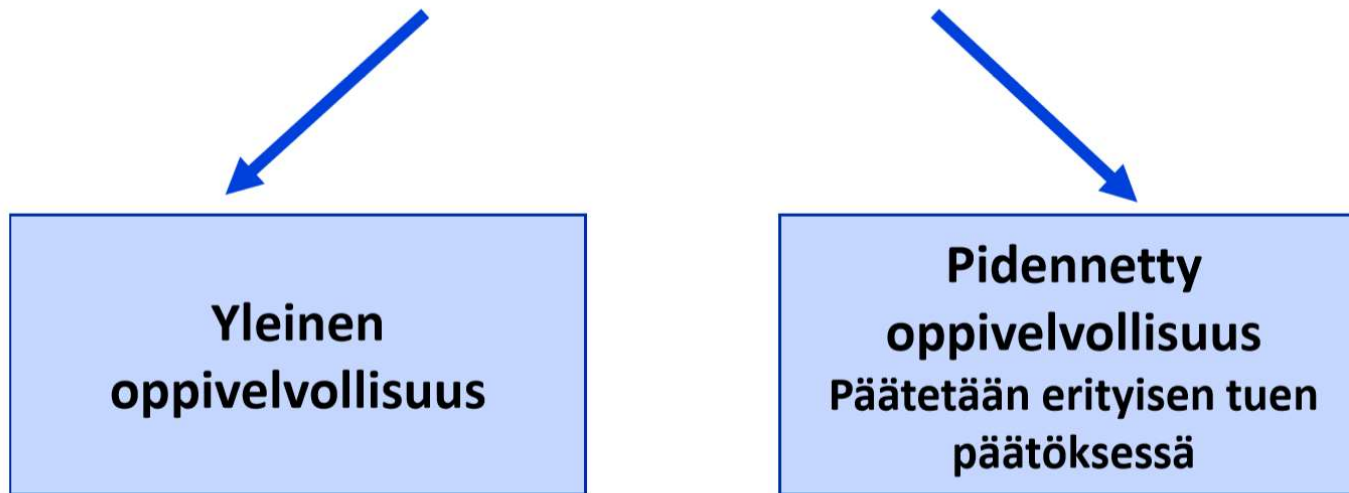
Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa lapsen/oppilaan siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin **käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti siten kuin yksittäisen oppilaan asian käsittelystä säädetään (PoL 31 a § 4mom (624/2010))**

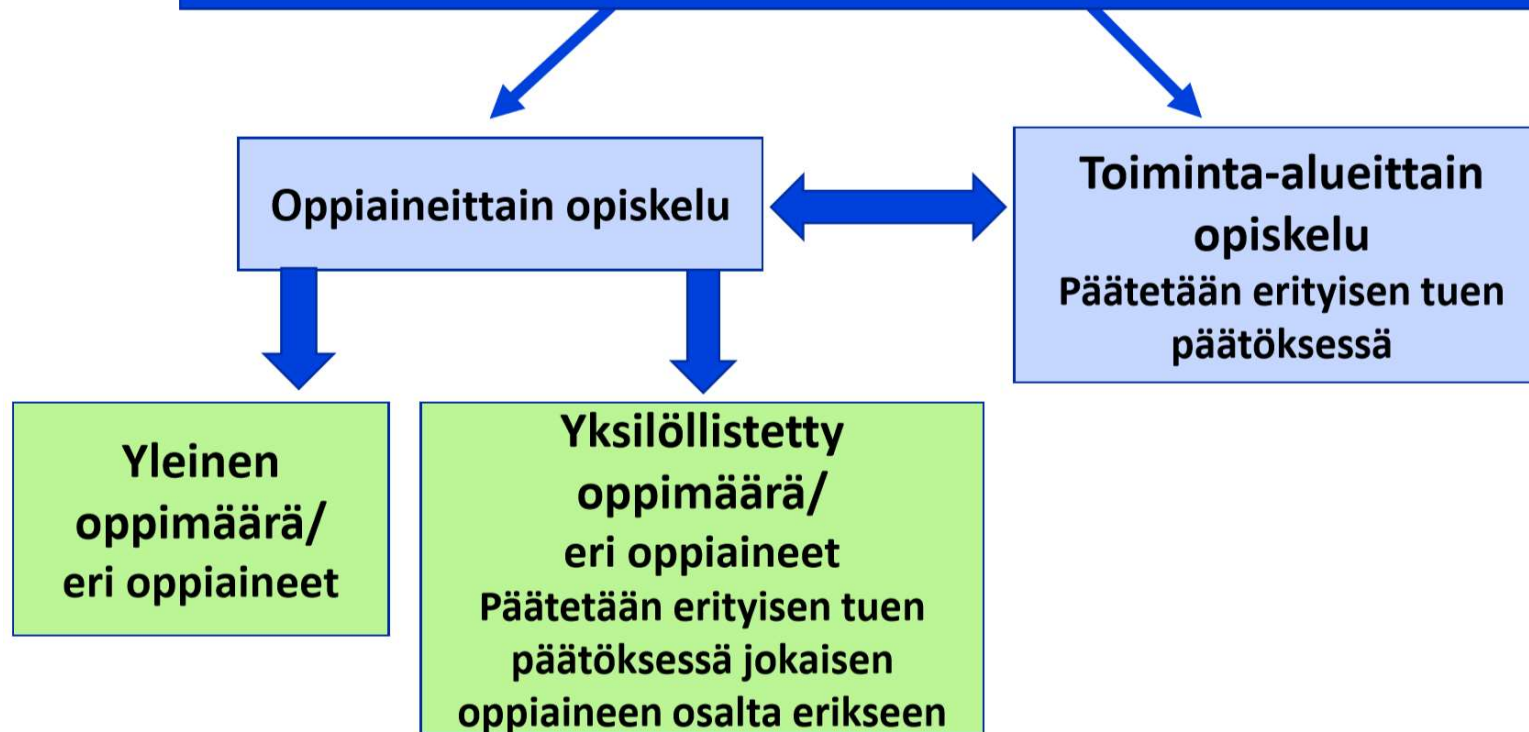
Erityinen tuki

- Kun tukea ei voida antaa muulla tavoin
- Mikäli edes oppiaineen keskeisiin sisältöihin liittyvien **tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista**, oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää.
- Pedagoginen selvitys -> HOJKS
- Omat tavoitteet; riittävä haastavuus, ei ryhmän tavoitteita
- Voi opiskella oppiaineittain tai toiminta-alueittain
- Voi olla yksilöllistetty oppimäärä yhdessä tai useammassa aineessa tai sitten voi opiskella yleisopetuksen oppimääriä

Erityistä tukea saava oppilas

**Erityisen tuen päätös
(Yleinen tai pidennetty oppivelvollisuus)**

Erityisen tuen päätöksessä päätetään

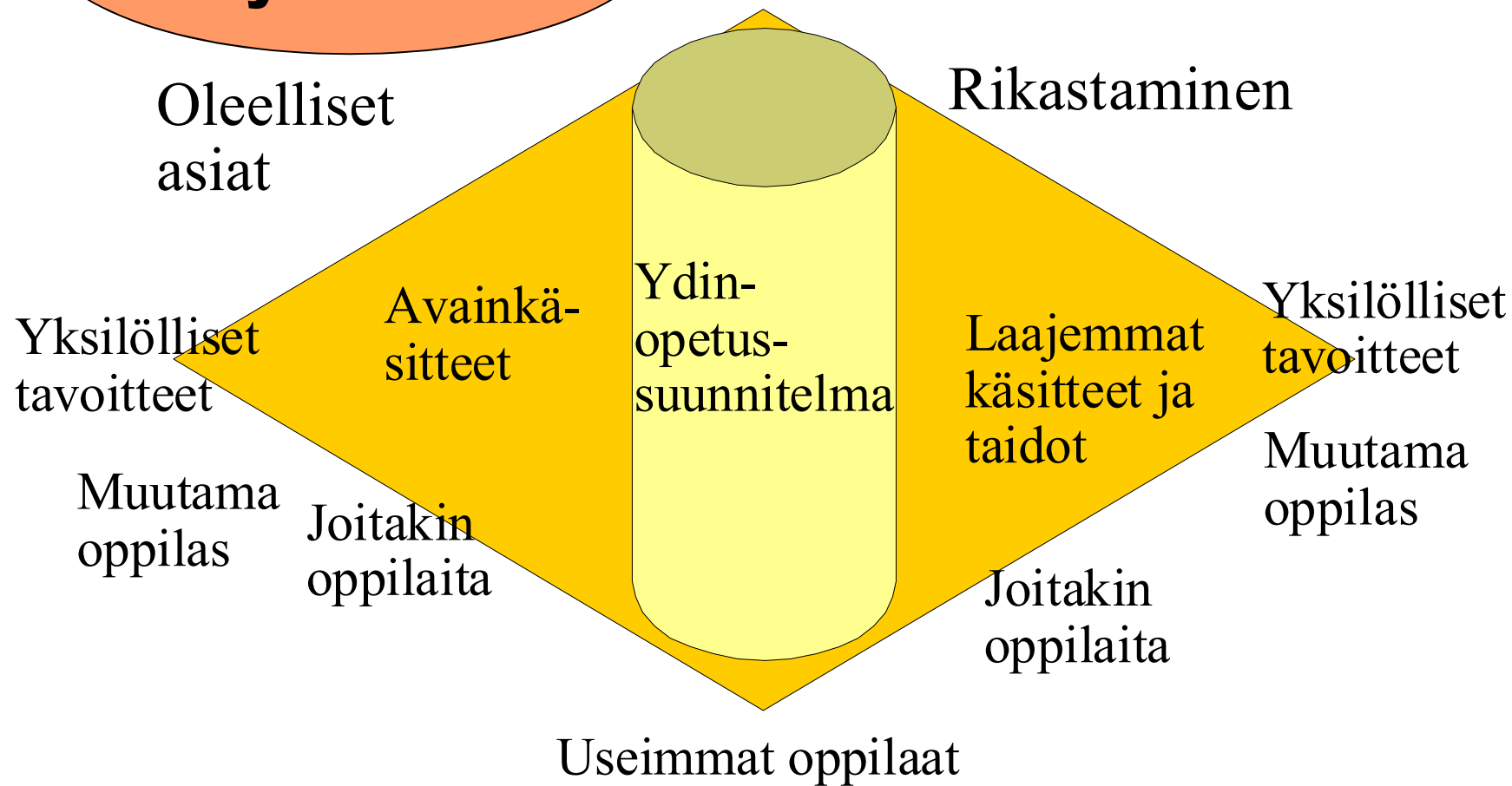
- pääsääntöinen opetusryhmä
- mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut
- muut 31 §:ssä tarkoitettut palvelut, kuten oppilaan tarvitsemat apuvälineet tai tukijaksot valtion erityiskouluissa
- mahdolliset yksilöllistettävät oppiaineet, niiden lisääminen tai vähentäminen
- opetuksen järjestäminen poiketen 11 §:ssä määritellystä oppiainejaosta

Erityisen tuen päätöksessä päätetään

- oppilaan vapauttaminen oppiaineeseen opiskelusta
- muut PoL 18 §:n perusteella päätettävät erityiset opetusjärjestelyt, kuten oppilaan terveydentilan perusteella tehtävät järjestelyt
- päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta
- opiskelu toiminta-alueittain

Kakkuri: Eriyttäminen

Opetuksen suunnittelun lähtökohdat luokkaopetuksessa

7.10.2018

(Walther-Thomas, Korinek, McLaughlin & Williams 2000)

tiina.pilbacka-

ronka@valteri.fi

Miten teidän kunnassa
toimitaan tuen portailla
käytännössä?

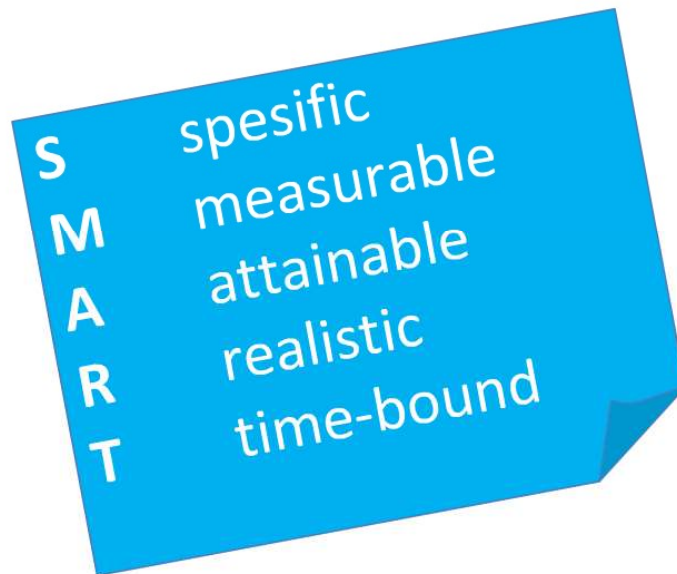
Mistä tiedät, että on aika
siirtyä tuen portailla?

Kuka tekee ja mitä ja
milloin?

Mitä ja miten hän pitäisi
kirjata...

SMART -tavoitteet

Tavoite on

- selkeästi määritelty
- mitattavissa
- saavutettavissa
- realistinen
- sidoksissa aikaan

Raisa Sieppi, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri Tervaväylä

Tavoitteiden asettaminen

- Asetetaan selkeät ja realistisesti saavutettavissa olevat tavoitteet
- Tavoitteiden tulisi olla myös mitattavissa
- Määritellään myös, missä ajassa tavoitteisiin pyritään
- *Kevätlukukauden tavoitteena on, että Onneli oppii lihavoimaan jo opittuja tavuja ja lukemaan kolmi- ja nelikirjaimisia tavuja sekä niistä koottuja sanoja.*

Toiminnan kuvaaminen

- Kuvataan oppilaan toimintaa ja todellisia tilanteita, joissa toiminta tapahtuu
- Ei kirjoiteta henkilökohtaisista ominaisuuksista
- *Onneli on aktiivisesti mukana toiminnallisilla tuokioilla ja yhteisissä keskusteluissa hän tuo esille omat mielipiteensä. Itsenäisessä työskentelyssä alkuun päästääkseen hän tarvitsee aikuisen tukea.*

Raisa Sieppi, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri Tervaväylä

7.10.2018

Tiina Pilbacka-Rönkä

www.valteri.fi

Vahvuudet ja oppimisvalmiudet

- Kerrotaan, mitä oppilas osaa
- Nostetaan esiin vahvuuksia
- Vältetään kielteisiä ilmauksia
- Kuvataan kunkin osa-alueen vahvin taito
- *Onnelli tunnistaa ja osaa nimetä kaikki kirjaimet sekä yhdistää äänneet kirjaimiin. Hän lukee kaksikirjaimisia tavuja ja niistä koottuja kaksitavuisia sanoja.*

Vaikeista asioista kirjoittaminen – asia asiana

- Kirjoitetaan vaikeistakin asioista kuvaten, mitä on tapahtunut.
- Kuvataan todellisia tilanteita tai kerrotaan, mitä oppilas on sanonut.
- Ei tehdä tulkintoja esim. perheen tilanteesta.
- *Onneli haluaa olla jonossa ensimmäinen ja vuorottelu on hänelle vaikeaa. Jos hänen vuoronsa ei ole olla ensimmäinen, hän pahoittaa mielensä ja tönii sekä potkii edellään olevaa oppilasta.*
- *Onneli valittaa aamuisin nälkää ja sanoo, ettei ole syönyt aamupalaa.*

Yksilöllistäminen

Painoalueet

Eryttäminen

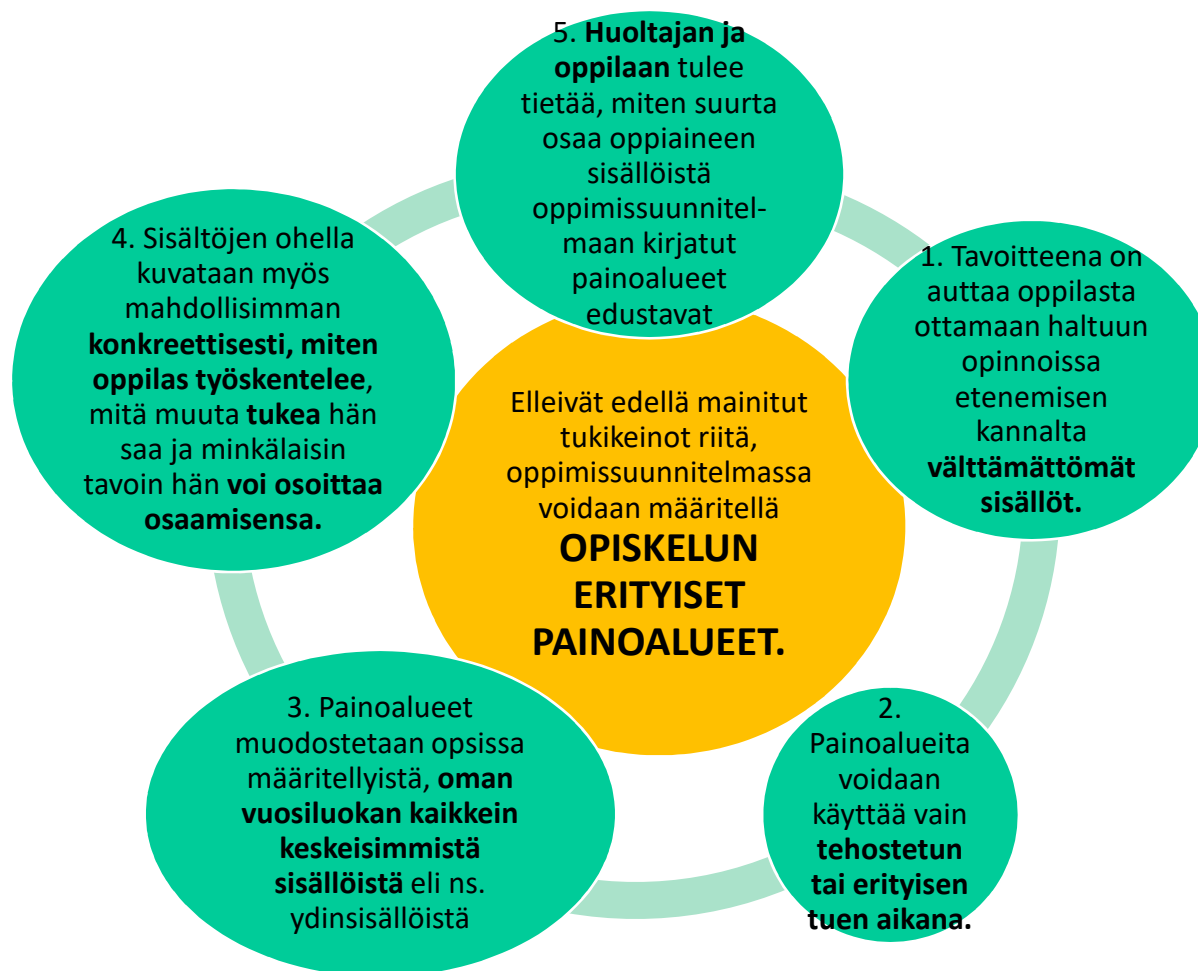
7.10.2018

Tiina Pilbacka-Rönkä

www.mcg.fi

Opiskelun erityiset painoalueet

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/opiskelun_erityiset_painoalueet

Opinnoissa eteneminen vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opinto-ohjelman mukaan (PoA 11 § 3 mom).

Vaatii hallintopäätöksen (rehtori)

Oppilas etenee opinnoissa vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opinto-ohjelman mukaan.

Oppilas ei jää luokalleen mahdollisten hylättyjen tai puuttuvien suoritusten vuoksi.

Oppiaineiden oppimääristä muodostetaan opintokokonaisuuksia. Kullekin kokonaisuudella määritellään opetuksen tavoitteet ja sisällöt sekä tuntimäärä.

Oppilas luetaan yhdeksännen luokan oppilaaksi, kunnes hän suorittaa perusopetuksen ja saa päättötodistuksen tai hänen oppivelvollisuuskänsä täyttyy ja hän eroaa koulusta.

Lukuvuoden päättyessä todistus hyväksytysti suoritetuista opintokokonaisuuksista ja oppilas siirtyy seuraavalle luokalle jatkamaan opintojaan siitä, mihin ne edellisenä lukuvuonna jäivät.

Erityiset opetusjärjestelyt (PoL 18§)

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

- 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin **ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;**
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin **kohtuutonta;** tai
- 3) se on perusteltua oppilaan **terveydentilaan liittyvistä syistä.**

2.

Ajankohtaista tietoa tuen alueelta

- Vip-ohjaus ja palveluverkosto
 - OPH:n konsultaatio
 - Tuuve

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

www.vip-verkosto.fi

VERY IMPORTANT PERSONS

=

**OPPILAAT, JOTKA
OPPIMISENSÄ JA
KOULUNKÄYTINSÄ TUEKSI
TARVITSEVAT VAATIVAA
ERITYISTÄ TUKEA.**

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

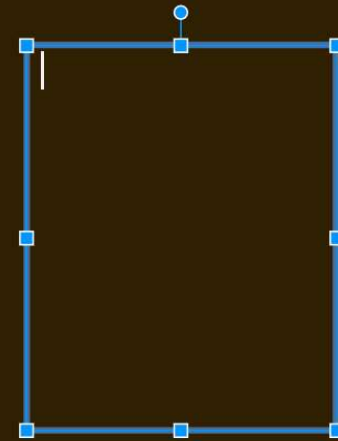
www.valteri.fi

Vaativaa ja moniammatillista erityistä tukea oppimiseensa ja kuntoutumiseensa tarvitsevat lapset ja nuoret, joilla on vakavia psyykkisiä pulmia, moni- tai vaikeavammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai autismin kirjoa.

Osalla lapsista on pidennetty oppivelvollisuus. Lisäksi ryhmään saattaa kuulua oppilaita, joilla on perusopetuslain 18 §:n mukaisia erityisiä opetusjärjestelyjä.

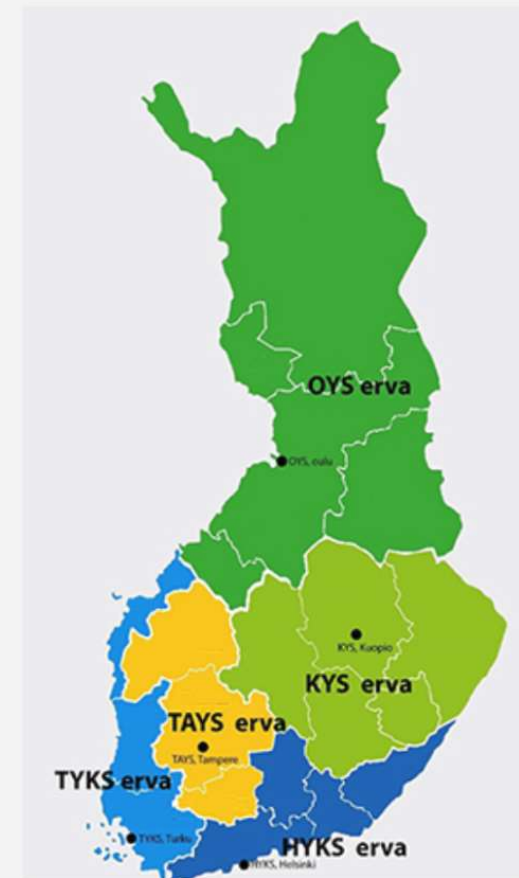
Opetuksen vaativuutta osoittaa se, että sen yhteydessä tehdään yhteistyötä monen ammattilaisen kesken.

VAATIVA ERITYINEN TUKI

Sairaalaopetusyksiköt, Elmeri-koulut, valtion koulukotikoulut, kunnalliset erityiskoulut, oppimis- ja ohjauskeskus Valteri sekä yliopistolliset ja muut erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköt luovat alueelliset yhteistyöverkostot, jotka nimetään **VIP-verkostoiksi**.

Verkosto muodostuu sote-uudistusta mukailten **viidestä yhteistyöalueesta**. Näistä verkostoista kehitetään vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostoja.

Paikkamerkkiä ei tueta.

VIP-verkosto

tavoitteet:

MONIALAISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN
TOIMINTAKULTTUURIN MUUTOKSET
OSAAMISEN VAHVISTAMINEN
YHTEISTYÖ OPETTAJANKOULUTUKSEN JA TUTKIMUKSEN KANSSA

Ohjausryhmä

HYKS

TYKS

TAYS

KYS

OYS

Ydin-ryhmät

Ydin-ryhmät

Ydin-ryhmät

Ydin-ryhmät

Ydin-ryhmät

Temaattiset ryhmät

Temaattiset ryhmät

Temaattiset ryhmät

Temaattiset ryhmät

Temaattiset ryhmät

24/09/2018

Yhteistyö

4

7.10.2018

tiina.pilbacka-ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

KEHITTÄMISKOhteita mm.

1. Yhteistyö ja konsultaatio

(Y: moniammatillinen, monialainen/oppilashuolto, muu, LAPE / OT-keskukset, perhekeskukset

K: organisaation sisäinen, hallintokunnat, jalkautuminen, koordinointi, matala kynnys)

2. Täydennyskoulutus, osaamisen jakaminen

(luokan- ja aineenopettajat, eri hallintokunnat, spesifit tarpeet, opettajankoulutus, tutkimustieto)

3. Varhaiskasvatus (*kehittäminen*: vuorohoito, yksityinen päivähoito, maahanmuuttajalapsen, yhteistyö, *hyödyntäminen*: tehty työ)

4. Käytöksellään oireilevat lapset / psyykinen oireilu (tieto, toimenpiteet)

5. Koulua käymättömät oppilaat (mitä tehdä?)

<https://vip-verkosto.fi>

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

Räätälöidyt oppimispolut ja kouluakäymättömät oppilaat

On erityistilanteita, joissa oppilas ei voi osallistua normaaliin koulutoimintaan

Fyysiset sairaudet mm. syöpä, moniaineallergiat

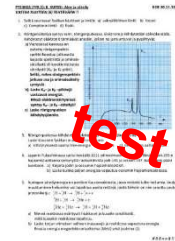
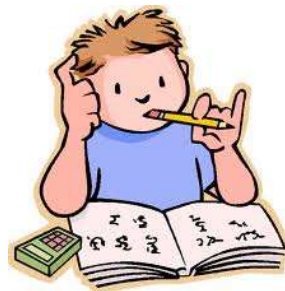
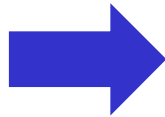
Psyykkiset haasteet mm. sosiaalisten tilanteiden pelko, masennus, ahdistus

Oppilaan kokonaistilanne on haastava mm. sijaishuollon järjestelyjen vuoksi

VALTAKUNNALLISESTI
LÄHIKOULUT RÄÄTÄLÖIVÄT
RATKAISUJA

Kotona opiskelun tukeminen perinteisesti

Opettajat laativat tehtäväpaketteja, jotka toimitetaan oppilaalle

Oppilas suorittaa sovitut tehtävät usein vähäisellä pedagogisella tuella

Osaamista mitataan kokeella, jonka oppilas tekee sovitussa paikassa

tuuve.fi

Tuuve

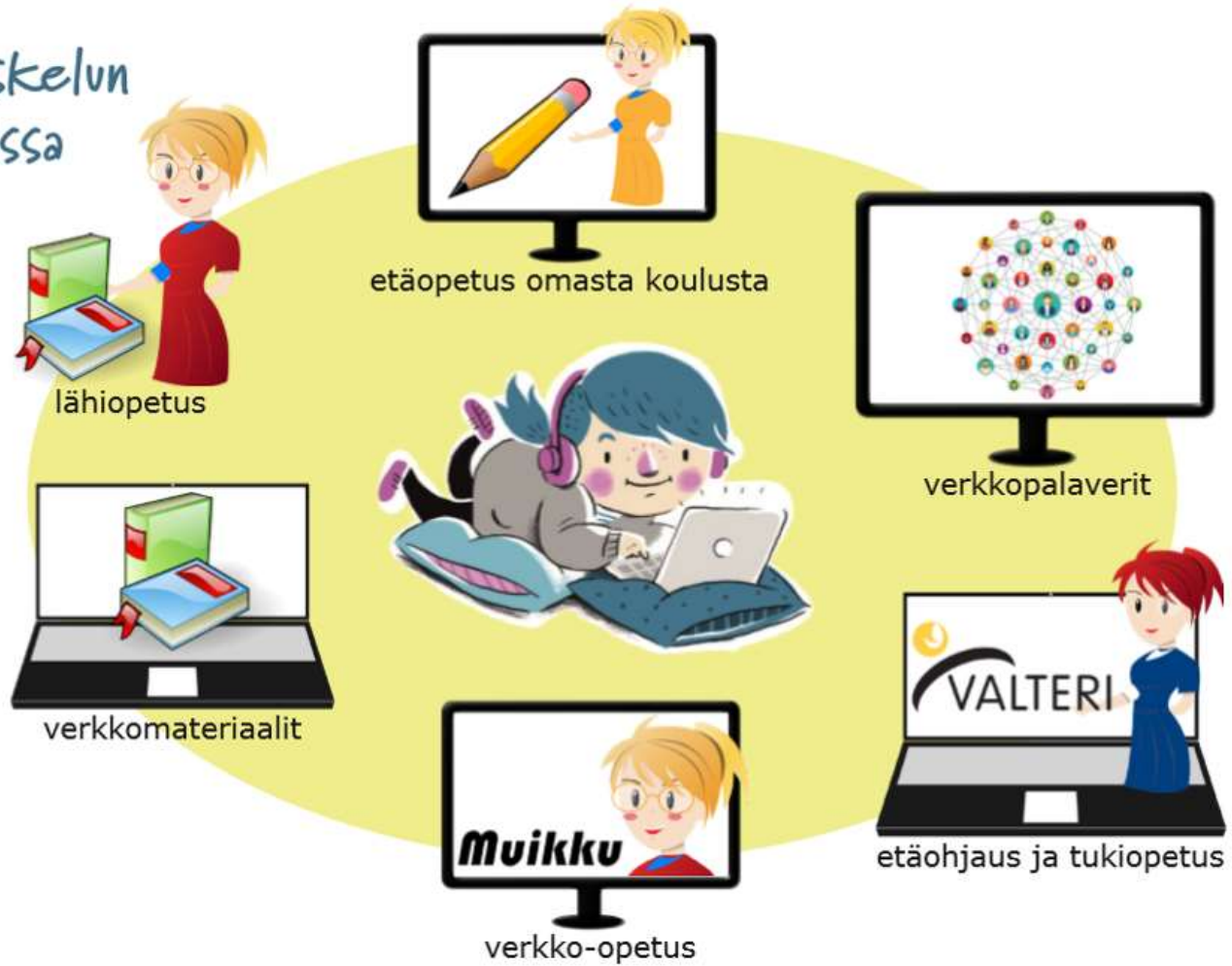
Tuettua verkko-opetusta
erityistilanteissa

2017 - 2019

Sulautuvan oppimisen malli

Kotona opiskelun
tuki Tuuvessa

Muikku - oppimisympäristö

Avoimet materiaalit OPS2016

otavanopisto.muikkuverkko.fi

Aineenopettajien vetämät ryhmäkurssit
ai, ma, ru ja en

Erytisopettajien pitämät tukikurssit bi, ke
ja fy

Nonstop –kurssit, joissa edetään omassa
aikataulussa

Kuntapilotointi

Toiminnan haasteena ja mahdollisuutena on ko.
palveluja tarvitsevien oppilaiden määrä

Mallin kehittäminen niin, että yksittäisen kunnan tai
alueen on mahdollista hyödyntää verkko-
opetuspalveluja ja itse hoitaa myös toiminnan tuki ja
koordinointi

Mukaan sl. 2017 Tampere, Nurmijärvi, Vantaa ja
Lappeenranta

Mukaan sl. 2018 Lapua, Hämeenlinna, Kouvola ja Nokia

Opettaja

Joku ottaa vastuun oppilaasta ja hänen opiskelusta

Koulu

Rehtori,
opo,
erityisopettajat
Tiedostavat tietävät

Kunta

Toimintamalli
i
Oppilashuolto

Oppimisen tuen neuvonta – tukea ammattilaisille ja huoltajille

- Askarruttaako sinua, saako oppilas riittävästi oikeanlaista tukea luokassa?
- Mitä tehdään, kun oppilaan arviointi on vaarassa?
- Miten pidennetty oppivelvollisuus voidaan järjestää käytännössä?

Oppimisen tuen neuvontapalvelu tarjoaa ohjausta oppimisen tukeen liittyvissä kysymyksissä. Palvelusta saa ohjeita esimerkiksi perusopetuslain ja normien tulkitsemisessä ja soveltamisessa. Palvelu on matalan kynnyksen tukimuoto varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ammattilaisille sekä huoltajille.

Oppimisen tuen neuvontapalvelusta vastaavat Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin asiantuntijat, jotka auttavat löytämään ratkaisuja perusopetuksessa askarruttaviin kysymyksiin. Valterin asiantuntijat voivat hyödyntää pulmatilanteiden ratkaisuissa moniammatillista osaamista Valterin toimipisteissä sekä Opetushallituksen erityisosaajien ammattitaitoa.

Oppimisen tuen neuvontapalveluun otetaan yhteyttä soittamalla Oppimisen tuen neuvonnan sihteerille numeroon 0295 332 900. Puhelinpalveluun voi soittaa joka arkipäivä klo 9–15. Valterin asiantuntijat soittavat yhteydenottopyynnön saatuaan kysyjille mahdollisimman pian.

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

p. 029 533 2900

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

3.

Inklusiivisen koulun toimintakulttuurin rakentaminen

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

Kaikille avoin koulu – inklusiivinen ja osallistava

Ketään ei saa sulkea yhteisen koulunkäynnin
ulkopuolelle

- ihonvärin
- sukupuolen
- uskonnon
- vammaisuuden
- oppimiskyvyn
- tai minkään muunkaan erottelu-
perusteen takia.

YK:n Ihmisoikeuksien julistus, Lasten oikeuksien julistus, Suomen perustuslaki ja
koulutusta koskevat lait

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

Kaikille avoin koulu = inklusiivinen, osallistava koulu

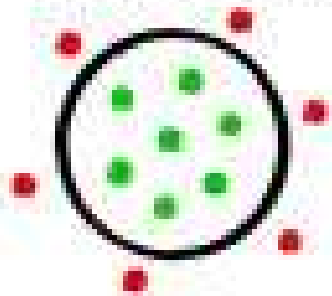
- toivottaa tervetulleeksi** kaikki lapset ja nuoret (lähikouluun) käymään koulua ikätovereidensa kanssa
- opettaa kaikkia oppilaita yhdessä** aina kun se on mahdollista; se synnyttää yhteistyötä ja yhteistoimintaa, tukee kaikkien osallistujien kehittymistä, toisten hyväksymistä ja myönteisten sosiaalisten suhteiden syntymistä. Tämä luo hyvän perustan elämälle ja ihmisten väliselle tasa-arvolle.
- Kaikki oppilaat ovat yleisopetuksen luokan oppilaita.
- Oppilas menee aina omaan yleisopetuksen luokkaansa, kun se on mahdollista.

7.10.2018

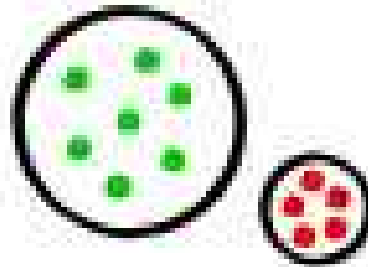
tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.mestari.fi

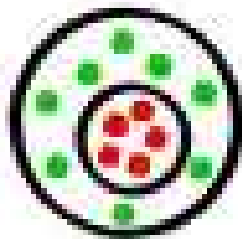
EXCLUSION

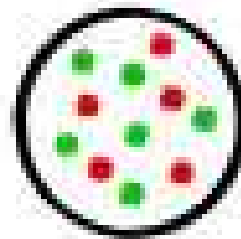
SEPARATION

INTEGRATION

INCLUSION

© Can Stock Photo

Kaikille avoimessa koulussa EI

- oppilas jää ilman tarvitsemaansa tukea
- oppilas terrorisoi koko luokan opetusta
- opettaja jää ilman tukea
- opettajan tarvitse selvittää yksin.

Osallistavassa kasvatuksessa oppilaan tarvitsema tuki on yksilöllistä ja joustavaa.

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

Inklusiiviseen opetukseen siirryttäessä havaittiin, että...

- Leimaavuus edelleen vähentynyt.
- Erilaisuus tutuksi myös luokissa
- Samaistumisen mahdollisuuksia oppilaille hyvässä mielessä.
- Esy-ongelmat vähentyneet
- Oppilaat, opettaja ja avustaja tulevat tutuiksi.
- Eriyisen tuen oppilailla enemmän mahdollisuuksia löytää kavereita.
- Tuen joustavuus ja yksilöllisyys lisääntynyt.

Erityisopettajan työ muuttui...

- Erityisopettajan tuki jakaantuu huomattavasti suuremman joukon käyttöön
- Oli luovuttava ajatuksesta, että vain erityisopettaja osaa opettaa erityistä tukea tarvitsevia oppilaita....
- Heterogeenisen ryhmän opettaminen mielekästä
 - ✓ Erityisopettaja ei opeta esim. taito- tai taideaineita
 - ✓ Paljon neuvottelua ja työtä
 - Tupamallissa vain yhden luokkatason oppilaita kerrallaan erityisopetuksessa

Erityisopettajan työ nyt

- työ pääosin yhdessä tekemistä ja opettamista
- työssä paljon neuvottelua ja konsultointia
- eriyttämisen ja tuen mahdollistaminen tärkeä osa työtä
- työ uskon vahvistamista

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

Yleisopetuksessa

Opetuksen oltava hyvää, laadukasta:

- ✓ eriyttäminen
 - ✓ työrauha
 - ✓ struktuuri
 - ✓ selkeys
 - ✓ vaihtelevat työtavat
- yhteisopettajuus, tiimityö

Tuloksellinen erilaisten oppilaiden opettaminen edellyttää

- kiinteää yhteistyötä koko kouluyhteisössä
- yhteistyötä kodin kanssa ja vanhempien sitoutumista opetusjärjestelyihin
- kattavaa oppilashuoltoa ja tarvittavia tukitoimia
- laadukasta perusopetusta
- koulutettuja ja pysyviä koulunkäyntiavustajia
- materiaaleja, apuvälineitä, tietotekniikkaa
- opetukseen soveltuvia tiloja
- koulun riittäviä erityisopetusresursseja
- riittävän pieniä opetusryhmiä
- täydennyskoulutusta ja työnohjausta.

Vastuullisen inklusion koulut

1. Koulun toimintakulttuuri tukee yhteisöllisyyttä ja kaikille avointa koulua
2. Koululla on selkeät tavoitteet käyttäytymiselle
3. Koululla on toimintasuunnitelmia eri tilanteisiin
4. Tukea oppilaille joustavasti: esim. läksykerho
5. Tukea opettajille: yhteistyö
6. Tukea vanhemmille
7. Oppilaiden keskinäisen yhteisöllisyyden tukeminen
8. Monikanavainen ja monitasoinen opetus
9. Fyysinen ympäristö tukee kaikkien osallistumista ja tarjoaa vaihtoehtoja

Peterson & Hittie.2003. Inclusive Teaching. Creating effective schools for all learners.

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

Tupa-systeemi ("tukipalvelu")

- Tuvat 3. – 9.lk:t
- Sama erityisopettaja opettaa/hoitaa oman ikäluokkansa oppilaat
- Erityisluokanopettajalla on työparinaan koulunkäyntiavustaja
- Tuki oman ikäluokanTuvassa vaikeuksien laadusta riippumatta.
- Erillisiä erityisluokkia tai laaja-alaista erityisopetusta ei siis ole.
- Oppilaat ovat joko yleisessä, tehostetussa tai erityisessä tuessa.
- Opettajat saavat oikeasti työparin itselleen.

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi

7.10.2018

tiina.pilbacka-
ronka@valteri.fi

www.valteri.fi